

Belirtlilik Kavramı Çerçevesinde “Dehşet”, “Manyak” ve “Korkunç” Dilsel Birimlerinin Türkçe Ulusal Derlemindeki (1989-2013) Kullanımları Üzerine

Use of The Lexical Units "Dread", "Maniac" and "Terrible" with in The Framework of The Concept of Markedness in The Turkish National Corpus (1989-2013)

Aylin Çakır

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı

Aydın/Türkiye

e-posta umaybengu@gmail.com

orcid 0000-0002-1656-4076

doi 10.54316/dilarastirmalari.1228022

Atıf

Citation

Çakır, Aylin (2023). Belirtlilik Kavramı Çerçevesinde “Dehşet”, “Manyak” ve “Korkunç” Dilsel Birimlerinin Türkçe Ulusal Derlemindeki (1989-2013) Kullanımları Üzerine. *Dil Araştırmaları*, 33: 165-176.

Başvuru

Submitted

01.01.2023

Revizyon

Revised

04.03.2023

Kabul

Accepted

25.06.2023

Çevrimiçi Yayın

Published Online

27.11.2023

Öz

Dilde kullanılma sıklığı yüksek olan yapıların beklenirliği yüksektir. Beklenirlik ile belirtlilik kavramı arasında ters bir orantı vardır. Başka bir deyişle beklenirliği yüksek olan dil yapılarının belirtlilikleri düşükken beklenirliği düşük olan yapıların ise belirtliliği yüksektir. Bir dildeki bazı dilsel yapılar zamanla belirtisizleşme sürecine girer. Belirtisizleşme sürecine giren dilsel birimlerin yerine yeni dilsel birimler girmeye başlar. Bu çalışmada Türkçede “dehşet”, “manyak”, “korkunç” dilsel birimlerinin kullanımları Türkçe Ulusal Derleminde (TUDv3.0) sorgulanmış, bu dilsel birimlerin farklı anlamda ve görevde dilsel birimler yerine kodlanıp kodlanmadığı bulgulanmaya çalışılmıştır. Buna göre “çok güzel”, “çok iyi”, “çok eğlenceli” gibi dilsel birimler ile “çok”, “çok fazla” ve “aşırı” zarfları belirtisizleşmeye başlamıştır. Bu dilsel birimlerin bıraktığı boşluk, yerini yeni belirtili birimler olan “dehşet”, “manyak” ve “korkunç” dilsel birimlerine bırakmaktadır. Derlem tabanlı yapılan araştırma sonucuna göre Türkçede olumsuz anlamlı ad, sıfat ve zarf olarak kullanılan “dehşet”, “manyak”, “korkunç” dilsel birimleri miktar zarfı olarak kullanılmaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilişsel Dilbilim, İşlevsel Dilbilgisi, Belirtlilik Kavramı, Belirtlilik Kayması, TUDv3.0

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to be free of plagiarism.

ABSTRACT

The expectancy of the structures with a high frequency of use in a language is high. There is an inverse proportion between the concepts of expectancy and markedness. In other words, language structures with high expectancy have low markedness, while structures with low expectancy have high markedness. Some linguistic structures in a language enter the process of ambiguity in time. Linguistic units that enter the process of ambiguity have to be replaced by new linguistic units.

In this study, the use of the linguistic units "dread", "maniac", "terrible" in Turkish was questioned in the Turkish National Corpus (TUDv3.0), and it was tried to find out whether these linguistic units were coded instead of linguistic units in different meanings and tasks. Accordingly, linguistic units such as "very nice", "very good", "very entertaining" and the adverbs "very", "too much" and "extremely" started to become ambiguous. The void left by these linguistic units has to be left to its place to the newly specified units, "dread", "maniac", and "terrible". According to the results of the corpus-based research, the linguistic units of "dread", "maniac", "terrible", which are used as negative nouns, adjectives and adverbs in Turkish, have started to be used as adverbs of quantity.

Keywords: Cognitive Linguistics, Functional Grammar, The Concept of Markedness, Markedness Shift, TUDv3.0

EXTENDED ABSTRACT

The Purpose of the Study

In recent times, it is assumed that negatively connotated linguistic units such as "dehşet" (awful), "manyak" (crazy), and "korkunç" (terrible) have started to be used in Turkish in place of positively connotated linguistic units, and they are used as adverbs of degree beyond their noun, adjective, and adverbial roles. This study aims to investigate the semantic shift in the meanings of these linguistic units and the process of their becoming unmarked.

Research Questions

Do the linguistic units "dehşet," "manyak," and "korkunç" undergo semantic or functional changes in TUDv3.0 (Turkish National Corpus v3.0)? If these linguistic units are used beyond their original meanings, in what contexts are they used? What might be the reason for their usage beyond their original meanings?

Theoretical Framework

In a language, grammatical structures that are used frequently tend to have higher expectedness. However, there is an inverse relationship between expectedness and markedness. In other words, linguistic units with lower expectedness are more marked. The degree of markedness of a linguistic unit can change over time depending on its frequency of use, gradually decreasing and disappearing. This phenomenon is known as markedness shift. Linguistic units with lower expectedness receive more attention compared to those with higher expectedness. Generally, less frequently used linguistic units have a higher degree of markedness. The process of becoming unmarked is gradual, and the gap left by a linguistic unit undergoing unmarkedness is filled by a new marked unit, thus creating a new marked unit. When the expectedness of this new marked unit increases, it is replaced by other new marked units. The human mind tends to focus on newer and less familiar phenomena (Dik 1997).

Method

The study employs a Corpus-Based Approach. The Turkish National Corpus v3.0 (TUDv3.0), a comprehensive and well-represented general corpus, is chosen to create the database (Aksan et al., 2012). TUDv3.0 contains 50 million tagged words, making it a highly representative corpus of contemporary Turkish. Queries are conducted as a simple query across the entire corpus, including written and spoken texts from 1989 to 2013. First, the linguistic units "dehşet," "manyak," and "korkunç" are searched within the database. The usages of these negatively connotated linguistic units in Turkish are examined, and instances with positive connotations are separated. The data obtained is then interpreted within the framework of the concept of markedness.

Results and Evaluation

In this study, the usages of the linguistic units "dehşet," "manyak," and "korkunç" in Turkish are queried in the Turkish National Corpus v3.0 (1998-2013) to determine whether they are used with semantic or functional changes. It is found that these linguistic units are used with semantic and functional shifts. Consequently, "dehşet," "manyak," and "korkunç" linguistic units, when used negatively, mainly function as adverbs of degree. These linguistic units are not typically considered adverbs of degree in Turkish grammar books. It is even stated that these uses stem from translation (Akbayır 2003). However, their usage is not due to translation but rather to markedness shift.

In TUDv3.0, "korkunç" is used in 3208 different sentences, with 27 usages undergoing semantic and functional shifts. It is used 25 times in the sense of "very" or "excessive" and once each in the senses of "very fast" and "very good." Particularly in its usage with the meaning "very" or "excessive," it functions as an adverb of degree.

The linguistic unit "manyak" is used in 390 different sentences in TUDv3.0, with 10 usages undergoing semantic and functional shifts. It is used 5 times in the sense of "very beautiful," 2 times in the sense of "too much," and once each in the senses of "very fun," "very good," and "excessive." In its usages with the meanings "too much" and "excessive," it functions as an adverb of degree.

The linguistic unit "korkunç" is used in 3208 different sentences in TUDv3.0. It is used 25 times in the sense of "very" or "excessive" and once each in the senses of "very good" and "very fast." In all 25 usages with the meaning "very" or "excessive," it functions as an adverb of degree.

Since unmarking is a process, the gap left by a linguistic unit undergoing unmarking is filled by a new marked unit. Thus, it seems that the gap left by linguistic units like "çok güzel" (very beautiful), "çok iyi" (very good), "çok eğlenceli" (very fun) and "çok" (very), "çok fazla" (too much), and "aşırı" (excessive) is being filled by new marked linguistic units like "dehşet," "manyak," and "korkunç."

Based on this research, it can be concluded that there are words in the minds of Turkish speakers where markedness shift has occurred. In other words, the human mind has directed its attention to newer and less familiar phenomena.

0. Giriş

En geniş tanımla anlam, dilde birer gösterge niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram olarak tanımlanmaktadır (Aksan, 1999). Sözcüğün anlamı, onun dil içindeki kullanımınıdır. Bir başka deyişle anlam, sözcüğün içinde bulunduğu bağlama ve onun üretildiği artalana bağlıdır. Korkmaz (1992)'de anlamı, sözcüğün söz içindeki diğer öğelerle bağlantılı olarak zihinde yarattığı

kavramlardan her biri olarak tanımlar. Vardar (1998)'e göre anlam, dil içi bağtıların yanı sıra bağlam tarafından da belirlenir.

Anlam, bir sözcüğün içinde bulunduğu metindeki diğer öğelerle girdiği etkileşime göre şekillendiği için sözcük, içinde bulunduğu bağlam kadar farklı anlamda bulunabilir.

Bir sözcüğün anlamı, kullanıldığı kültüre, o sözcüğü kullanan bireylerin bilişsel artalanına, en önemlisi de içinde bulunduğu bağlama göre değişiklik gösterebilir. Dili oluşturan sözcükler farklı kurulumlar içinde bulunabildiği gibi değişik etkenlerle değişik anlamlarda da kullanılabilir (Aksan, 1994). Kısacası, bir sözcüğü bağlamdan ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Bir sözcüğün yeni anlamlarda kullanılması, sadece bireyin değil toplumun da düşünce yapısını gösterir.

Buraya kadar yüzeysel olarak ele alınan anlamın toplumun kültürel yapısıyla bağlantılı olarak değiştiği söylenebilir. Zamanla değişen ve farklı anlamlarda kullanılmaya başlanan sözcükler sayesinde o dili konuşan toplumun düşünce yapısı hakkında da ipuçları yakalanabilir.

Özellikle son dönemde Türkçede “dehşet”, manyak, “korkunç” gibi olumsuz anlam taşıyan dilsel birimlerin olumlu anlam içeren dilsel birimler yerine kullanılmaya başlandığı ve ad, sıfat ve durum zarfı görevleri dışında miktar zarfı olarak kullanıldığı varsayılmaktadır. Adı geçen dilsel birimler dışında olumsuz anlamdan olumlu anlama kaymaya başlayan; ad, sıfat, durum zarfı dışında miktar zarfı olarak kullanılan dilsel birimler olabilir. Ancak bu çalışmanın inceleme nesnesi yalnız bu üç dilsel birimdir.

Buna göre derlemede olumlu anlamda kullanılan “dehşet”, “manyak” ve “korkunç” dilsel birimlerinin hangi anlam ve görevlerde kullanıldığını bulgulamak; yeni bir anlam ve görevde kullanılıyorsa bu yeni anlamları ve görevleri belirlemek ve değişimin nedenleri hakkında çıkarımda bulunmak çalışmanın amaçlarıdır.

Bu amaçlara yönelik olarak çalışmanın araştırma soruları şunlardır:

- i. “Dehşet”, “manyak” ve “korkunç” dilsel birimleri TUDv3.0’da anlam veya görev değişimine uğrayarak kullanılmakta mıdır?
- ii. Söz konusu bu dilsel birimler, kendi anlamları dışında kullanılıyorsa hangi anlamlarda kullanılmaktadır? Kendi anlamları dışında kullanılıyorsa bunun nedeni ne olabilir?

Yukarıdaki araştırma sorularını yanıtlamak amacıyla öncelikle çalışmanın kuramsal çerçevesi tanıtılacak, ardından incelenecek dil verilerini içeren veri tabanının nasıl oluşturulduğuna ilişkin bilgi sunulacaktır. Tüm bunların sonucunda elde edilen bulgular yorumlanacak ve sonuç bölümüyle çalışma sonlandırılacaktır.

1. Kuramsal Çerçeve

Bir dilde kullanılma sıklığı yüksek olan dilbilgisel yapılar vardır. Bu yapıların beklenirlik dereceleri daha yüksektir. Ancak beklenirlik derecesi ile “belirtlilik” oranı arasında ters bir orantı vardır. Başka bir deyişle dilde beklenirlik derecesi düşük olan yapılar daha “belirtli”dir. Dilsel birimlerin belirtlilik değeri yinelenme sıklığına bağlı olarak zamanla değişebilmekte, belirtlilik değeri dereceli olarak zamanla düşerek yok olabilmektedir. Bu duruma belirtlilik kayması (*markedness shift*) denir. Bu nedenle beklenirlik derecesi düşük olan yapılara gösterilen dikkat, beklenirlik derecesi yüksek olanlara göre daha yoğundur. Genel olarak görece az sıklıkta kullanılan dilbilgisel birimler, daha yüksek belirtlilik değerine sahiptir. Belirtisizleşme bir süreçtir ve bu süreçte belirtisizleşmeye başlayan dilsel birimin bıraktığı boşluk, yerini yeni bir belirtli birime (*marked form*) bırakır. Böylece yeni bir belirtli birim oluşur. Bu yeni belirtli birimin beklenirlik derecesi artınca yerini başka yeni belirtli birimlere bırakır. İnsan zihni, dikkatini daha yeni ve daha az bilindik olgulara yöneltir. Belirtlilik değeri, Çizelge 1’deki gibi soyut bir örnek üzerinden açıklanabilir (Dik 1997:41).

Çizelge 1. Belirtlilik Değerinin Soyut Gösterimi (Dik 1997: 41)

a.	-----+-----
b.	--+-----+-----+-----
c.	-+-----+-----+-----
ç.	+++++-----+-----+-----
d.	+++++-----+-----+-----

Çizelge 1’e göre (a)’daki on dokuz değerden sadece bir tanesi artıdır. Bu nedenle artı değer, yüksek derecede belirtlidir. Bilgi kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde ise artı, daha yüksek bilgi değeri derecesine sahiptir. (b)’de de artı değerler nicel olarak daha az olduğu için belirtlidir. (a) ile (b) karşılaştırıldığında (a), (b)’ye göre daha belirtlidir. (c)’de artılar ile eksikler sayıca eşittir. Dolayısıyla biri, diğerine göre daha belirtli değildir. (ç)’de eksi değerler sayıca az olduğundan daha belirtlidir. (d)’de ise eksi değer, yüksek derecede belirtlidir. Dolayısıyla belirtlilik, niceliksel olarak görülme sıklığı ile ters orantılıdır (Dik 1997:41).

Başlangıçta daha az kullanılan yapılar, bilinç düzeyinde daha çok fark edilir. Belirtlilik kayması sürecinin evreleri Çizelge 2’de simgeleştirilmiştir (Dik 1997: 46).

Çizelge 2. Belirtlilik Kayması Sürecinin Evreleri (Dik 1997: 46)

	Belirtli	Belirtisiz	Kullanım Dışı
1. Evre	B	A	
2. Evre		B	A
3. Evre	C	B	

1. Evrede A ve B eş zamanlı olarak kullanılır ancak B, A'ya göre daha belirtilidir. 2. Evrede belirtisiz biçimde olan A, yerini zamanla B'ye bırakmış ve A arkaik varyant konumuna gelmiştir. 3. Evrede ise B'nin yerini C gibi yeni bir belirtili biçim almıştır. Bu durum bir döngü şeklinde sürekli devam eder ve bir süre sonra yeni bir süreç başlar (Dik 1997: 46-47).

2. Veritabanı ve Yöntem

Çalışmada *Derlem Temelli Yöntem* (Corpus-Based Approach) kullanılmıştır. Çalışmanın veritabanını oluşturmak için oldukça geniş kapsamlı ve iyi bir temsil yeterliliğine sahip, genel amaçlı bir derlem olan Türkçe Ulusal Derlemi (TUDv3.0, sürüm 3, <http://v3.tnc.org>) tercih edilmiştir (Aksan ve diğerleri, 2012). TUDv3.0'da 50 milyon sözcük etiketlendiğinden günümüz Türkçesini temsil gücü yüksek olan bir derlemdir. Sorgulamalar, 1989 – 2013 tarih aralığındaki yazılı ve sözlü metinleri içerecek biçimde ve tüm derlem üzerinde basit sorgulama olarak yapılmıştır.

Öncelikle “dehşet”, “manyak” ve “korkunç” dilsel birimleri veritabanında taranmıştır. Türkçede olumsuz anlamda kullanılan bu dilsel birimlerin kullanımları incelenmiş, kullanımlar arasından olumlu anlam içerenler ayrılmıştır. Daha sonra elde edilen veriler, “belirtlilik” (*markedness*) kavramı çerçevesinde yorumlanmıştır.

Türkçe Ulusal Derlemi'nde (TUDv3.0) sorgulanan dilsel birimlerin görüldüğü metin sayısı, gözlenen ve normalleştirilmiş sıklık ile ilgili ham veriler aşağıda sunulmuştur.

Görsel 1. “Korkunç” Dilsel Birimine İlişkin Sorgulama

Görsel 2. “Dehşet” Dilsel Birimine İlişkin Sorgulama

Görsel 3. “Manyak” Dilsel Birimine İlişkin Sorgulama

Araştırma konusu olan dilsel birimler, TUDv3.0’da sorgulandıktan sonra sorgu ekranında “Tümce Görünümü” seçilmiştir. Bu veriler Excel düğmesine tıklanarak Microsoft Excel dosyası olarak saklanmıştır. Saklanan bu dosyalar incelenmiş ve adı geçen dilsel birimlerin olumlu anlam içeren kullanımları ayıklanmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın veritabanında yer alan tümceler incelenmiş ve “manyak”, “dehşet”, “korkunç” dilsel birimlerin olumlu anlamdaki kullanımları saptanmıştır. Daha sonra bu dilsel birimlerin hangi dilsel birimlerin yerine geçtiği ve hangi görevlerde kullanıldığı belirlenmiştir. Buna göre aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Çizelge 3. TUDv3.0 Sorgularından Elde Edilen Ayıklanmış Veriler

Sözcük	Gözlenen Sıklık	Ayıklanmış Tümce Sayısı
Korkunç	3208	27
Manyak	390	10
Dehşet	850	9

Çizelge 4. “Manyak”, “Dehşet”, “Korkunç” Dilsel Birimlerin Olumlu Anlamda Kullanımları

	Künye	Tümce	Anlamı
1	S-BEABX{-0085-9	Mersinde çok gezilecek yerler var ha değişik güzel yerler böyle. Manyak harbi Mersin cennette bizim haberimiz yok ha.	Çok güzel
2	S-BEABX{ 0085-8	Manyak yerler var manzaralar var.	Çok güzel
3	S-BEABX{-0085-8	Gezilecek görülecek çok yer var. Silifke’yi geç, Ayvagediği’ni geç, oraları geç yukarıları bir gör, çok manyak yerler var.	Çok güzel
4	S-BEABX{-0085-40	Bu arada Kız Kalesi manyak olmuş haa! Kız Kalesi’ni değiştirmişler şey böyle değişik şeyler. Öyle pislik felan da yokmuş arkadaşlar anlatıyor.	Çok güzel
5	S-BEABXB-0073-43	Ay ne güzel hava manyak oldu.	Çok güzel
6	W-UI45F1D-4815-161	Bu kitaplar deli manyak tiraj yaptı. Filmleri çekildi.	Çok fazla
7	W-XI45E1C-5070-155	Bütün mağazalarda manyak gibi indirim varken millet dans ederek alışveriş yaparken niye saatlerce dandik bir plastik maske için sırada bekler ki insanlar?	Çok fazla

8	W-QI45F1D-4067-189	Jet ski ve su kayağı manyak iki olay arkadaşlar, kesinlikle yapın derim.	Çok eğlenceli
9	W-RI09C2A-0023-234	İnanmıyorum manyak güzel! diye ilişiyor yanımıza. Nedir manyak güzel olan?	Çok, aşırı
10	W-TI45F1D-4711-171	Yok lan süper, manyak serinliyorsun.	Çok iyi
11	S-BEABX[-0163-1	Çok güzel ama ya. Dehşet yani.	Çok güzel
12	S-AEABUZ-0022-4	Atilla abinin böyle dehşet bir özetlediği olaylar vardı.	Çok iyi
13	S-BEABX[-0163-2	Dehşet güzeldi.	Çok, aşırı
14	S-BEABX[-0163-3	Yemekleri dehşet güzel yok böle bi şe ya.	Çok, aşırı
15	W-TI45F1D-4814-286	Çıktım Cevahir'den Profilo Alışveriş Merkezi'ne yürüdüm, burada Tekin Acar'ın dehşet bir mağazası var, artık freeshoptan alışverişe son, her şeyleri buradan alacağız.	Çok iyi
16	W-OG24D1B-3361-389	Kendi adlarını taşıyan "Savage Garden" ile 11 milyon gibi dehşet bir satış rakamına ulaşan grup, ticari markalarını daha 1997'de tescil ettirdi.	Çok fazla
17	W-PA16B1A-0917-99	Ama detaylarda dehşet bir ruh zenginliği ve beni kendine aşık eden bir sadelik var.	Çok fazla
18	W-NE09C0A-0260-544	Murat diye akıllı bir oğlan var, altı yıldır gördüğüm belki en dehşet öğrenci. Beş parası yok oğlanın, çok zeki bir çocuk.	Çok başarılı
19	W-MG37C3A-0024-569	Oysa o çizgilere kesinlikle oturtulamazdı Berke Vardar; tam tersine, ilgi alanıyla da, ortaya koyduklarıyla da bir bakıma çelisen 'kostak delikanlı' bir tarzı vardı; dehşet esprili, renkli, afacan karakter özellikleri öne çıkardı.	Çok fazla
20	W-JI09C1A-0558-1748	En çok şaşırdığımız nokta ise birbirimize korkunç benzediğimizi fark etmek olmuştü.	Aşırı, çok fazla
21	W-KD39C4A-1085-2334	Korkunç derecede içe dönük.	Aşırı, çok fazla
22	W-SI22C2A-0449-2070	Hava korkunç sıcaktı ve arabanın motoru aniden stop etti.	Aşırı, çok fazla
23	W-NI09C2A-0592-2437	Ben, o günlerde zayıf bünyeli olduğum için, Ankara'nın korkunç soğuklarında ikide bir hastalanırdım, bademciklerim şişer, ateşim çıkar, her ay en az üç-dört gün okulun revirinde yatardım.	Aşırı, çok fazla
24	W-GA16B3A-0794-551	...birbirimize önce korkunç saygı sonra sevgi ve bütün duygularla bakıyorduk yıllardır tanışmış gibi...	Aşırı, çok fazla
25	W-HI27D1B-2824-358	Dışardaki korkunç ayaz, gözyaşlarıyla ıslanan yanaklarına bir tokat gibi çarptı.	Aşırı, çok fazla

26	W-HI37E1B-3052-1427	Zaten ben korkunç gerginim.	Aşırı, çok fazla
27	W-TI22C3A-0750-780	" Korkunç güzel" tanımlamasındaki gibi...	Aşırı, çok fazla
28	W-TI44F1D-4752-1591	Bazen ise korkunç özlüyorum onu.	Aşırı, çok fazla
29	W-KA16B4A-0147-89	Fakat işte önemli olan buydu. Kulaktan kulağa yayılan korkunç bir cazibe vardı ortalıkta. Ve bu en sükseli şeydi.	Aşırı, çok fazla
30	W-XI45E1C-5070-43	Oldukça şık hanımların yanı sıra korkunç rüküşlükte kızlar da var maalesef.	Aşırı, çok fazla
31	W-IE39C2A-1340-1721	İşte bu binbir gece masalları içinde yaşayan ortaçağ sultanlarının yanında korkunç zengin bir devlet daha vardır 13.220 dolar kişi başına düşen geliriyle: İsrail.	Aşırı, çok fazla
32	W-TI09C3A-1229-3	İçimde korkunç sevinç duyguları vardı. İçimden haykırmak geliyordu.	Aşırı, çok fazla
33	W-GD39C3A-0381-323	Anne-baba ocağında yıllarca sade birer yaşam sürdüren Çiller'ler, İstanbul Bankası hikâyesinin ardından on yıl içinde korkunç bir servet yapmayı başarmışlardı.	Aşırı, çok fazla
34	W-TI09C3A-1229-3	0 zaman hayat korkunç yoğun geçiyordu.	Aşırı, çok fazla
35	W-RE39C2A-0358-568	Korkunç kârlı bir işti.	Aşırı, çok fazla
36	W-CG09C5A-0218-2027	"Korkunç, korkunç güzel bir şiir" diye söyleniyor.	Aşırı, çok fazla
37	W-DA16B3A-1494-327	Adı sanı bilinmeyen bir ülkenin adı sanı duyulmamış genç bir yeteneği olarak uluslararası alanda korkunç bir hızla yükselmişti.	Aşırı, çok fazla
38	W-LA16B4A-0149-1573	Bu, korkunç bir güzellik ve masumiyet katıyor olan bitene.	Aşırı, çok fazla
39	W-JG09C2A-0593-548	Çok genel biçimde elbette Türk sinemasının 1960'larla birlikte büyük bir atılım yapması, film sayısının korkunç bir ivmeyle artarak 1960'lar sonunda yılda 250, hatta 300 gibi inanılmaz bir sayıya yükselmesi, bu furya içinde sözü edilen yıldızların uzunca bir dönemde yılda 10-12 film çekerek seyircinin karşısına sürekli ve düzenli biçimde çıkmaları...	Aşırı, çok hızlı
40	W-FA16B2A-1037-1536	Onun gibi, böylesine coşkulu, dişiliğini böylesine rahatlıkla sergileyen, onunla birlikte olanın erkeklğine böylesine önemseyerek öncelik veren, âdeta kutsayan, okşayılarıyla, sarılılarıyla ve	Çok iyi

		doyumun doruğuna ulaştığındaki ürkütücü haz titreyişleriyle, sevişmenin dayanılmaz heyecanını ve başka hiçbir zevkle karşılaştırılmayacak o korkunç kıvamını karşısındakine bu kadar yoğun bir biçimde duyumsatabilen bir başka kadın düşleyemezdi.	
41	W-HI37C3A-2949-757	Hepsinin arkasında (Fügen) korkunç güzel bir rüya.	Aşırı, çok fazla
42	W-IE39C2A-2619-518	Devletin alay ettiği Kürtler acılarını içlerine atıyor, evlatlarının öldürüldüğü günlerde bile korkunç bir sabır ve sebat göstererek ağlamıyorlardı bile.	Aşırı, çok fazla
43	W-PG37E1B-2923-2135	Deniz insanı karaya ayak bastığında, o anda, yeni gelmesine karşın denize korkunç bir özlem duyar.	Aşırı, çok fazla
44	S-ADABAo-0310-8	26 ülkeden korkunç derecede bir talep geldi.	Aşırı, çok fazla
45	S-ADBBAo-0443-20	Ben korkunç derecede sıkıştım yani çocuğum sonuçta.	Aşırı, çok fazla
46	W-KD39C4A-1085-2406	Şiir korkunç bir çalışma gerektiriyor."Onu en iyi şekilde nasıl söyleyebilirim." Mesele burada.	Aşırı, çok fazla

“Manyak”, “dehşet”, “korkunç” dilsel birimlerinin TUDv3.0 sorguları sonucunda gözlenen sıklığı sırasıyla 390, 850 ve 3208’dir. Söz konusu sözcüklere ilişkin ayıklanmış tümce sayıları sırasıyla 10, 9 ve 27’dir. Başka bir deyişle “manyak” sözcüğü 10, “dehşet” sözcüğü 9, “korkunç” sözcüğü ise 27 tümcede farklı anlamlarda kullanılmıştır.

Çizelge 5. Olumlu Anlamda Kullanılan “Manyak”, “Dehşet”, “Korkunç” Dilsel Birimlerinin Görevleri

	İSİM	SIFAT	ZARF
Manyak	1	4	5
Dehşet	1	4	4
Korkunç	-	5	22

Çizelge 5’te olumlu anlamda kullanılan “manyak”, “dehşet”, “korkunç” dilsel birimlerinin TUDv3.0 sorguları sonucunda ad, sıfat ve zarf olarak kullanımları verilmiştir. Bu kullanımlar arasından özellikle yeni görev olan miktar zarfı olarak kullanılma sayısı bulgulanmıştır. Buna göre adı geçen dilsel birimler sırasıyla 3, 5 ve 25 kez miktar zarfı olarak kullanılmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Bir dilde kullanılma sıklığı yüksek olan dilsel birimler vardır. Bu dilsel birimlerin beklenirlik dereceleri daha yüksektir. Beklenirlik derecesi yüksek olan dilsel birimlerin “belirtlilik” oranı daha düşüktür. Beklenirlik derecesi düşük olan dilsel birimler daha “belirtili”dir. Dilsel birimlerin belirtlilik değeri; yinelenme

sıklığına bağlı olarak zamanla değişebilmekte, belirtililik değeri dereceli olarak zamanla düşerek yok olabilmektedir. Bu duruma belirtililik kayması (*markedness shift*) denir. Bu çalışmada Türkçede “dehşet”, “manyak”, “korkunç” dilsel birimlerinin kullanımları Türkçe Ulusal Derleminde (TUDv3.0) (1998-2013) sorgulanmış, bu dilsel birimlerin farklı anlamda ve görevde dilsel birimler yerine kodlanıp kodlanmadığı bulgulanmaya çalışılmıştır.

TUDv3.0’den elde edilen verilerin incelenmesi sonucunda “dehşet”, “manyak”, “korkunç” sözcüklerinin anlam ve görev değişimine uğrayarak kullanıldığı görülmüştür. “Dehşet”, “manyak”, “korkunç” sözcüklerinin hangi dilsel birim ve zarfların yerine kullanıldığı betimsel olarak saptanmaya çalışılmıştır. Buna göre “çok güzel”, “çok iyi”, “çok eğlenceli” gibi dilsel birimler ile “çok”, “çok fazla” ve “aşırı” zarfları belirtisizleşmeye; bu dilsel birimlerin bıraktığı boşluk, yerini yeni belirtili birimler olan “dehşet”, “manyak” ve “korkunç” dilsel birimlerine bırakmaya başlamıştır. Derlem tabanlı yapılan araştırma sonucuna göre Türkçede olumsuz anlamlı ad, sıfat ve zarf görevindeki “dehşet”, “manyak”, “korkunç” dilsel birimleri; çoğunlukla miktar zarfı olarak kullanılmaktadır. Adı geçen dilsel birimler, Türkçe dilbilgisi kitaplarında miktar zarfı olarak sayılmaz. Hatta bu kullanımların çeviriden kaynaklandığı belirtilir (Akbayır 2003). Ancak bu dilsel birimlerin kullanımının çeviriden değil, belirtililik kaymasından kaynaklandığı düşününcesindeyiz.

TUDv3.0’da “korkunç” dilsel biriminin 3208 ayrı tümcede kullanıldığı, 27 kullanımda anlam ve görev değişimine uğradığı belirlenmiştir. Söz konusu dilsel birim; 25 ayrı kullanımda “aşırı, çok fazla” anlamında kullanılırken birer kez de “çok hızlı” ve “çok iyi” anlamında kullanılmıştır. Özellikle “aşırı, çok fazla” anlamındaki kullanımlarında miktar zarfı olarak görev yapmaktadır.

“Manyak” dilsel birimi, TUDv3.0’da 390 ayrı tümcede kullanılmış, 10 ayrı kullanımda anlam ve görev değişimine uğramıştır. 5 kez “çok güzel”, 2 kez “çok fazla”, birer kez de “çok eğlenceli”, “çok iyi” ve “aşırı” anlamlarında kullanılmıştır. “Çok fazla”, “aşırı” anlamlarındaki üç kullanımda miktar zarfı görevindedir.

“Korkunç” dilsel biriminin TUDv3.0’da 3208 ayrı tümcede kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu dilsel birim; 25 ayrı kullanımda “aşırı, çok fazla” anlamında kullanılırken birer kez de “çok iyi” ve “çok hızlı” anlamlarında kullanılmıştır. “Aşırı”, “çok fazla” anlamındaki yirmi beş kullanımda miktar zarfı olarak görev yapmaktadır.

Belirtisizleşme bir süreç olduğundan zamanla belirtisizleşme sürecine giren dilsel birimin bıraktığı boşluk, yerini yeni bir belirtili dilsel birime bırakmıştır. Böylece “çok güzel”, “çok iyi”, “çok eğlenceli” gibi dilsel birimleri ile “çok”, “çok fazla” ve “aşırı” zarflarının bıraktığı boşluk; yerini yeni belirtili dilsel birimler olan “dehşet”, “manyak” ve “korkunç”a bırakıyor gibi görünmektedir.

50 milyon sözcüğün etiketlendiği ve bu nedenle günümüz Türkçesini temsil gücü yüksek olan bir derlem olan TUDv3.0’daki kullanımlar pek çok açıdan yol gösterici bilgi vermektedir. Buna göre Türkçe konuşurların zihninde belirtililik

kaymasının (*markedness shift*) gerçekleştiği sözcüklerin olduğu söylenebilir. Yani insan zihni, dikkatini daha yeni ve daha az bilindik olgulara yöneltmiştir.

Yukarıda da değinildiği gibi belirtisizleşme bir süreçtir. Zamanla “dehşet”, “manyak” ve “korkunç” sözcükleri de belirtisizleşmeye ve yerini kendinden daha belirtili olan yeni dilsel birimlere bırakmaya başlayacaktır.

Kullanılan derlem 1989-2013 yılları arasındaki dil verilerinin etiketlenmesiyle oluşmuş bir derlemidir. Çalışmanın devamı niteliğinde başka bir makalede 2013’ten sonraki dil verilerinin incelenmesi planlanmaktadır. Böyle bir çalışmada adı geçen dilsel birimlerin kullanım sıklığının artması, yeni anlamlar ve görevler kazanması olasıdır. Benzer çalışmalar, nicel olarak daha büyük veriler ile de yapılabilir.

Hatta hazırlanacak derlemler ile adı geçen dilsel birimlerin kazandığı yeni anlamların ve görevlerin dil kullanıcılarının yaşlarına ve sosyoekonomik durumlarına göre değişip değişmediği de tespit edilebilir.

Benzer çalışma Kazakça, Kırgızca, Özbekçe gibi farklı Türk lehçelerinde de yapılarak Türk lehçeleri arasında belirtisizleşen dilsel birimler karşılaştırılabilir.

İnceleme nesnesi olan üç dilsel birim dışında farklı dilsel birimlerde de belirtililik kaymasının olup olmadığı incelenebilir.

5. Kaynakça

- AKBAYIR, Sıddık (2003). Dil ve Diksiyon: Yazılı ve Sözlü Anlatım Bozuklukları. Ankara: Akçağ.
- AKSAN, Doğan (1994). “Ana Dili”. *Dil Dergisi: Doğan Aksan Özel Sayısı*. Ankara: Tömer.
- AKSAN, Doğan (1999). *Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin.
- AKSAN, Doğan (2000a). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK.
- AKSAN, Doğan (2000b). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Bilgi.
- AKSAN, Yeşim et al. (2012). “Construction of the Turkish National Corpus (TNC)”, *Proceeding of the Eight International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2012)*. İstanbul, İstanbul, 3223-3237. <http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/papers.html>
- AKSAN, Yeşim; YALDIR, Yılmaz (2012). “A corpus-based word frequency list of Turkish: Evidence from the Turkish National Corpus”. *The Szeged Conference: Proceedings of the 15th international conference on Turkish linguistics* (Yay.: E. Kincses-Nagy ve M. Biacsi). Szeged: Studia Uralo-Altaica, 47-58.
- DİK, Simon Cornelis (1997). “The Theory of Functional Grammar” (*Part I: The Structure of the Clause*). (Edt. Kees Hengeveld). Second, Revised Edition. Functional Grammar Series 20. New York.
- KORKMAZ, Zeynep (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- VARDAR, Berke (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC.